Lapin hyvinvointialue Lausunto 9.2.2023

Lausunto lähetetään:
StV@eduskunta.fi

Lapin hyvinvointialueen lausunto

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt 9.2.2023 klo 12 mennessä Lapin hyvinvointialueen lausuntoa hallituksen täydennysesityksestä laiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaanpanosta annetun lain 59 §:n muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi annettuun hallituksen esitykseen (HE 319/2022 vp) täydentämisestä. (myöhemmin täydennysesitys)

Täydennysesityksessä ehdotetaan säädettäväksi siitä, että valtio voi korvata Lapin ja Etelä-Savon hyvinvointialueille kahden ympärivuorokautisen yhteispäivystysyksikön ylläpidosta aiheutuvia lisäkustannuksia myöntämällä erillinen valtion korvaus.

Täydennysesityksen tavoite vahvistaa Lapin ja Etelä-Savon hyvinvointialueiden edellytyksiä kahden ympärivuorokautisen yhteispäivystysyksikön ylläpitoon toteutuu osittain mutta esitys tällaisenaan ei vielä turvaa pysyvästi riittävää rahoitusta kahden ympärivuorokautisen yhteispäivystysyksikön tai kahden päivystävän sairaalayksikön ylläpitoon riittävän pitkällä perspektiivillä palvelujen järjestämisvastuun, toiminnan jatkuvuuden, kehittämisen ja esimerkiksi investointien suunnittelun näkökulmasta.

Lapin hyvinvointialue edellyttää, että valtion ja lainsäätäjän tulee ottaa vastuu Suomen sairaalaverkosta kokonaisuutena eikä siirtää sitä yksittäisten hyvinvointialueiden päätettäväksi. Ainoastaan siten on mahdollista ottaa sairaalaverkon yhteiskunnalliset vaikutukset huomioon laajemmin kuin vain hyvinvointialueiden talouden kannalta.

Täydennysesityksessä ei edelleenkään velvoiteta kahden ympärivuorokautisen yhteispäivystyksen tai keskussairaalatasoisen palveluyksikön ylläpitoon Lapin hyvinvointialueella. Täydennysesityksenkin mukaan tämä olisi edelleen toistaiseksi voimassa oleva oikeus ja voimaanpanolain 59 §:ään jäisi edelleen ehto ”mikäli väestön palvelutarve sitä edellyttää ja enemmän kuin yhden yksikön ylläpito ei vaaranna laissa hyvinvointialueen toiminnalle säädettyjen edellytysten noudattamista ja velvoitteiden täyttämistä ”. Kahden keskussairaalatasoisen yksikön ja ympärivuorokautisen yhteispäivystyksen ylläpitämiseen on kuitenkin painavia syitä sekä paikallisen väestön palvelutarpeen että muiden yhteiskunnallisten ja aluetalousvaikutusten lisäksi.

Hyvinvointialue on samaa mieltä täydennysesityksestä siltä osin, että sairaalaverkon suunnittelua ja sen säädännön valmistelua tulee kansallisesti jatkaa ja avata myös terveydenhuoltolaki ja asetukset sekä hyvinvointialueiden rahoituslaki. Jatkossa velvoite kahden ympärivuorokautisen yhteispäivystyksen ylläpitämiseen Lapin hyvinvointialueella olisi toteutettava esimerkiksi muuttamalla terveydenhuoltolain 50 §:ää (Kiireellinen hoito), jossa säädetään mm. laajan päivystyksen yksiköistä.

Väestön palvelutarve ja yhdenvertaiset palvelut

Länsi-Pohjan keskussairaalan alueen pääosan muodostaa Meri-Lappi. Se on Lapin hyvinvointialueen tiheimmin asuttu seutukunta, jossa myös sairastavuus on korkea, Kemissä koko hyvinvointialueen korkein 145,5. Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin erikoissairaanhoidossa oli vuonna 2021 käyntejä yhteensä 145.450 (sisältäen elektiiviset ja päivystyskäynnit) ja päivystyksellisiä toimenpiteitä 1.637 (399 synnytystä, 814 päivystysleikkausta ja 424 päivystyksellistä kardiologista toimenpidettä). Erikoissairaanhoidon sairaalahoitojaksoja oli 7.868 ja hoitopäiviä 33.637. LänsiPohjan nykyisen sairaanhoitopiirin alueella väestöennuste kokonaisuudessaan on vähenevä mutta erikoissairaanhoidon tarve ei vähene väestön ikärakenteen painottuessa erikoissairaanhoidon palveluja enemmän tarvitseviin ikäluokkiin. Meri-Lapin alueella on myös merkittävä määrä raskasta teollisuutta sekä liikennevirtoja, jotka lisäävät tarvetta suuronnettomuuksiin varautumiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (sote-järjestämislaki) 4 § mukaan palvelut on toteutettava yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita. Lähellä tuotettu palvelu on ensisijainen periaate. Välimatka Kemistä ja Torniosta Rovaniemelle on 118 ja 123 km, matka-aika henkilöautolla 1 h 27 min ja 1 h 29 min hyvissä olosuhteissa. Välimatka ja matka-aika Ouluun vastaavasti 106 ja 131 km, matka-aika 1 h 25 min ja 1 h 38 min. Julkisen liikenteen yhteydet ovat harvoja ja matka-aika potilaalle huomattavasti pidempi.

Kriisivalmiuden näkökulma

Lapin hyvinvointialue näkee tärkeäksi huomioida kansallisen turvallisuustilanteen muuttumisen ja Pohjois-Suomen turvallisuuspoliittisen merkityksen kasvamisen ja ottaa nämä huomioon sairaalaverkon ylläpitämisestä säädettäessä. Kansallisen kriisiarvion 2018 mukaisesti meillä on määritelty uhkaskenaariot. Suomen turvallisuusympäristö on muutoksessa ja olemme liittymässä Natoon. Pohjoisen alueen painopiste tulee voimakkaasti kasvamaan. Yhteiskunnan valmiuden ja varautumisen sekä kriisivalmiuden vuoksi Pohjois-Suomen sairaalaverkkoa ei ole mahdollista harventaa.
Toimiva sairaala edellyttää ympärivuorokautista yhteispäivystystä, jota ilman esimerkiksi synnytyksiä tai kiireellistä leikkaushoitoa ei voida toteuttaa. Ympärivuorokautisen yhteispäivystyksen ylläpito Kemin sairaalassa turvaa osaltaan kahden toimivan sairaalayksikön olemassaolon Lapin hyvinvointialueella, joka käsittää lähes puolet Suomen pinta-alasta. Yhteispäivystyksien ylläpitäminen on osa kansallista kriisivalmiuden ylläpitoa ja erityisesti Lapin hyvinvointialueen osalta tämä tulee huomioida maksettavien korvausten tasoa määriteltäessä ja jatkossa velvoitteena päivystävän sairaalakokonaisuuden ylläpitämiseen Kemissä.
Kriisivalmiuden perusteella olisi myös mahdollista säätää Lapin hyvinvointialueelle pysyvä erillistehtävä kahden keskussairaalatasoisen ympärivuorokautisen yhteispäivystysyksikön ylläpitämisestä.

Lapin hyvinvointialueella on velvollisuus ylläpitää laajan päivystyksen sairaalaa Rovaniemellä. Mikäli Kemin sairaalassa ei olisi ympärivuorokautista yhteispäivystystä, olisi tilanteessa, jossa Rovaniemen sairaalan toiminta häiriintyisi, matka seuraavaan lähimpään päivystävään sairaalaan Ouluun Rovaniemeltä noin 220 km ja matka-aika noin kolme tuntia.

Laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset

Päivystävien sairaaloiden verkosto on kansallisesti merkittävä palveluverkkokysymys. Ympärivuorokautisesti päivystävien sairaaloiden sijainnilla ja määrällä on vaikutuksia laajemmin yhteiskunnan toimintaan ja talouteen sekä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävään kehitykseen. Päivystävä sairaala mahdollistaa terveydenhuollon ammattilaisten kouluttamisen alueella ja lisää ohjautumista hoitoalalle ja parantaa siten terveydenhuollon henkilöstön saatavuutta. Päivystävä sairaala tuo alueelle työpaikkoja ja verotuloja ja vahvistaa osaltaan

aluetaloutta, mikä puolestaan parantaa edellytyksiä väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä terveyserojen kaventamiseen, ottaen huomioon mm. Kemin korkean sairastavuuden. Terveydenhuollon lähipalvelut parantavat tuottavuutta vähentämällä matkustamiseen kuluvaa aikaa ja kustannuksia palvelujen käyttäjiltä, Kelalta ja alueen työnantajilta.

Lapin hyvinvointialueen rahoitus ja esitetty erilliskorvaus

Täydennysesityksessä ehdotetaan, että voimaanpanolain 59 §:ssä säädettäisiin valtion erilliskorvauksesta, jolla valtio voisi korvata Lapin ja Etelä-Savon hyvinvointialueille kahden ympärivuorokautisen yhteispäivystysyksikön ylläpidosta aiheutuvia lisäkustannuksia. Erilliskorvauksen määrä ei kuitenkaan voisi ylittää 20 prosenttia koko hyvinvointialueen ympärivuorokautisen yhteispäivystyksen toimintakuluista, joista on vähennetty toiminnasta saadut tulot.

Lapin hyvinvointialue edellyttää, että valtioneuvoston ja eduskunnan tulee ottaa pysyvästi vastuu siitä, että Lapin hyvinvointialueella on taloudelliset edellytykset ja riittävä rahoitus ylläpitää kahta ympärivuorokautisesti päivystävää yhteispäivystysyksikköä siten, että kahden yhteispäivystysyksikön ylläpitäminen ei vaaranna Lapin muita sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluita ja niiden rahoitusta. Eduskunnan tulee osoittaa Lapin hyvinvointialueelle kahden ympärivuorokautisesti päivystävän yhteispäivystysyksikön ylläpitämiseen pysyvä indeksiin sidottu riittävä lisärahoitus olosuhdetekijänä laissa hyvinvointialueen rahoituksesta. Tämä tulee toteuttaa siten, että em. lisärahoitus ei vähennä muiden hyvinvointialueiden rahoitusta.

Täydennysesityksen perusteluosa hylkää perusteettomasti mahdollisuuden määritellä rahoituksen olosuhdetekijöiden perusteella. Lapin hyvinvointialueen näkemyksen mukaan maakunnan laajuus, suhde väestömäärään, etäisyydet, ja väestön sijoittuminen mahdollistaisivat rahoituksen myöntämisen rahoituslain mukaisesti, mikäli olosuhdetekijä määriteltäisiin. Tähän perusteluksi käy myös kansallinen intressi kriisivalmiuden osalta. Rahoitus olisi rahoituslain kirjausten kautta turvattu pysyvämmin, mikä mahdollistaisi toimintojen pitkän aikavälin kehittämisen ja talouden, mukaan luettuna investointien, pitkäjänteisen suunnittelun.

Täydennysesityksen 20 prosentin korvauskattoa ei perustella ja prosenttiosuus jää liian matalaksi ottaen huomioon väestöpohjaltaan pienten yhteispäivystysyksiköiden kiinteiden kustannusten suuri osuus kokonaiskustannuksista. Erilliskorvauksen tulee kattaa toisen ympärivuorokautisen yhteispäivystysyksikön ylläpidosta aiheutuvat lisäkustannukset kokonaisuudessaan ilman prosentuaalista kattoa.

Täydennysesityksen mukaan rahoitus perustuisi hyvinvointialueen ja sen palveluntuottajien antamaan tietoon yhteispäivystyksen tuottamisen kustannuksista. Täydennysesityksessä on tunnistettu mahdolliset ongelmat tiedonsaannissa yksityiseltä palveluntuottajayritykseltä. Hallituksen esitystä tulee vielä muokata siten, että palveluntuottajan kieltäytyminen tietojen luovuttamisesta ei vaikuta Lapin hyvinvointialueen rahoituksen saamiseen.

On hyvä, että täydennysesityksen taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on tunnistettu ympärivuorokautisen yhteispäivystyksen kustannusten laskennan haasteellisuus ja nykyisen raportoinnin epätarkkuus. Hallituksen poliittisessa linjauksessa tavoitteeksi on asetettu nykyisenlaajuisen päivystystoiminnan jatkaminen. Säännöskohtaisissa perusteluissa määritellään kuitenkin kustannusten laskennan perusteiksi Valtiokonttorin ympärivuorokautisten terveydenhuollon päivystyspalvelujen palveluluokkakohtaiset tiedot. Tähän luokkaan eivät sisälly esimerkiksi kaikki synnytystoiminnan tai leikkaustoiminnan tarvitsemasta päivystyksellisestä valmiudesta aiheutuvat kustannukset. Näiltä osin suunniteltu toteutus ei vastaa asetettuja tavoitteita nykyisenlaajuisen päivystystoiminnan jatkamisesta ja perusteita tulee muuttaa.

Lisärahoitus tulisi täydennysesityksen mukaan vasta vuodella 2024, mikä heikentää entisestään Lapin hyvinvointialueen taloutta ja vuodelle 2023 ja heikentää mahdollisuuksia alijäämän kattamiseen 2024 – 2025. Lapin hyvinvointialue ei saa käynnistysvaiheessa tarpeenmukaista rahoitusta siirtymätasauksen vuoksi ja ns. sirpalemaisena hyvinvointialueena muutosvaihe aiheuttaa merkittäviä lisäkustannuksia ja toiminnan muutoksiin tarvittava tietojärjestelmien ja tiedontuotannon yhtenäistäminen vie useita vuosia.

Yhteenveto

Lapin hyvinvointialueen näkemys on, että kahden ympärivuorokautisen yhteispäivystyksen ylläpitäminen Lapin hyvinvointialueella on pysyvästi tarpeellista ja väestön palvelutarpeen, lähipalveluperiaatteen, kriisivalmiuden ja laajempien aluetalous- ja yhteiskunnallisten vaikutusten vuoksi ja tästä aiheutuu lisäkustannuksia päivystystoimintaan verrattuna siihen, että sama väestömäärä voitaisiin palvella yhdestä päivystävästä sairaalasta.

Lapin hyvinvointialueen näkemys on, että lisäkustannusten korvaaminen on välttämätöntä ja että kiireellisen aikataulun vuoksi esitetty erilliskorvaus on väliaikaisesti mahdollinen menettely. Täydennysesityksestä tulee kuitenkin poistaa 20% korvauskatto, jolle ei ole perusteluja. Päivystystoiminnan kustannuksissa tulee huomioida nykyisentasoisesta päivystysvalmiudesta aiheutuvat lisäkustannukset verrattuna yhteen ympärivuorokautiseen yhteispäivystysyksikköön. Lapin hyvinvointialueen erillisrahoituksen saaminen ei saa olla riippuvainen palveluntuottajayrityksen tietojen luovuttamisesta. Mikäli rahoituksesta säädetään voimaanpanolaissa erilliskorvauksena tulee korvaus lisäkustannuksista saada ilman erillistä hakemusta laissa ja asetuksessa säädetyin perustein. Sairaalaverkon kansallista suunnittelua ja sen säädännön valmistelua tulee jatkaa tulevalla hallituskaudella ja avata myös terveydenhuoltolaki ja asetukset sekä hyvinvointialueiden rahoituslaki.

Jari Jokela
Hyvinvointialuejohtaja

Miia Palo
Terveysjohtaja